

ԻՆՁ ՈՐ ՏԵՍԱՅ “ՆՈՐԿԷ”, ԷՆ

Ամսասըն իւր անգրգեհոտան թորէրէն տեղեկատուութիւնը պատրաստեց, այժմ առաջին մասը կը հազարգէ: Մրոցէք այն անձկութեան ժամերը, որ մեկ-նոսրին կանխեցին, չնկատելով ըստանման գրուազը մարգերու մէջ՝ որ երկրիս վրան կը ծնային, և անոնց՝ որ գէպի անծանօթը կը փութային: Նորուիկացի բնահայտողը իւր պատմութիւնը հիշդ այն վայրկեանէն կը սփռէ՝ երբ «Նորկէ» թորելով Գիսկապայի տաղաւարը (Hangar) կը թեւաթէր գէպի երկինք: Ահաւասիկ քնազերը:

Նոսմ – (Աւսաք), Յոսիս

«Նորկէ» մղինները շարժման կը դրուէին այն առաջին կէտ ժամուն՝ որ Սբիցպերկի արեմը տնան ասիերուն ծակարութեամբ կը թռչէինք: Եթեմ հռչակաւոր սառնամանիքները, և ձիւնաբարձ լեռները կը փալիւլէին արեւուն տակ՝ փութով կտրեցինք Դանիացւոց և Ամստերտամի կղզիները: Արեւային կողմնացոյցով ուղղուեցանք դէպի Հիւսիսային բևեռ:

Ազգայի Երոցը ձգելէն անմիջապէս վերջ, աւանդ որ իսկոյն սկսած էր Օդանաւի մէջ իւր պաշտօնին գլուխն անցնիլ... Երբ խորհինք մեր փոքրիկ նաւակին նեղութեան վրայ՝ զարմանք կ'ազդէ որ անոր մէջ աշխատելն ալ կաւրելի է:

Նաւակի կողերուն վրան էին Օդանաւի կառավարութեան գործիքները, մղինները, կազի դռնակները, և դեկները: Կեդրոնին Ռիյէր-Նարսն, ուղեցոյց պաշտօնեան, կորագրամակ ծոած, անծանօթ սահմանները ցուցնող թուղթի ուղղանկիւններուն վրայ:

Այս հաւասարակիւնները շատ խնամքով գծուած էին, և շատ օգտակար եղանք՝ երբ մշուշ արդիւնք արեւային կողմնացոյց գործածելու: Անթել հեռագրի գործիքն ալ նաւակին մէջն էր, մօտիկը: Մշամբիլին իւր տրամադրութեան սեղանիկ մ'ունէր իւր միջուրտային պառուսակները նշանակելու համար՝ ըստ անթել հեռագիրներու տեղեկութեանց տուեալին: Երկու անթել հեռագրողները Գոթուալթ և Սթորմ — Ժոնսոն ևս բաւական խրթին պաշտօն մ'ունէին, բոլոր օդերեւութական տեղեկութիւններուն հետ, ուղղութեան ճշդութիւնով և տպագրութեան հեռագիրներով՝ որ կը հասնէին և կը մեկնէին:

Չմոռնանք Թիթիան, մեր որսականը, Նոս-

պիլէի քերծէն, միակ ունին որ նստուն մէջ կար: Եւ վերջապէս մեր պահցու մօի և կրկնակի պարէնը ու երեսուներեք շիջ օդի և ամէն տեսակ հանդերձեղնք, որ պիտի լեցնէին մեր արդէն խնդած սենեակը:

Բիւրուղայ երկրի մը վերել:

Քիչ ժամանակէն վար ծնելով տեսանք բնական սառցյանները: Գնթիւ ամպիկները հեռացած էին և կապտոտ երկիւնքն ու շողողուն սառները միայն կը ստանուէին: Սբիցպերկի հիւսիսային տարածայր կատարները կորսուած էին, և միայն թափառական ահագին սառերու խորտուփորտ տարածութիւնն պատած էր զմեզ: Ամէնքս ալ, յիշելով հանգերէ 1925ի արշաւի արդիւնքները, աշգրնիս կը սրէինք անձկութեամբ երկիր փնտնելով: Սառն անցեալ տարուան նոյն ազդեցութիւնը կ'ընէր, ամէն ուղղութեամբ ճաթուտած մակերևոյթ մը, ոլորուն նեղ ջրանցքներ, և գրեթէ ամէնքն ալ նոր սառի մը նուր խառով պատած: Ամէնքս երշաւիկ էինք, — մանաւաղ անոնք որ 1925ի արշաւին կային — որ սաւառնակի մէջ չենք, որ չէինք խորհեր թէ մեր փրկութիւնը կախում պիտի ունենար վայրէջքի յարմար կէտ մը գտնելու բախտէն, և այն այնպիսի տեղեր՝ որ երբեք նշան մը չէին տար:

Մեր թռիչքն ուրեմն Նորկէի վրայ՝ կապոյտին մէջ հրաշալի ճամբորդութիւն մը կը թուի մեր աչքին, բիւրեղայն արփափայլ երկրի մը վերեւ, օդային կառատորմի մը մէջ, որ մէկ ժամին 70 հազարամեդր կը սրանայ: Շարժիչ միջոցները ժամացոյցի պէս կ'ընթերցային: Արեւը, մեր մուշտակներու օգնութեամբ զմեզ լաւ տաք կը պահէր. հակառակ խիստ ցրտութեան, իսկ նիւթին շերմութիւնը կու գար մեր բարձրակներէն, լի հաւկիթներով, մտով և կարկանդակներով և Սանտուիլներով, Հարկ չեղաւ պահճու մօի և կամ փոշիացած կաթի տուփերը բանալ:

Այսպէս կտրեցինք ճամբորդութեան մեծագոյն մասը, ընդ մէջ Քիսկապայի և 88 աստիճանի զուգահեռականին, 400-500 միջին բարձրութեամբ: Մինչ 83ք 84ք զուգահեռականներուն

ստէպ կը տեսնէինք սպիտակ արջերու խումբեր և ցանցաւ կերպով փոկեր, բայց աւելի առաջ այլևս ոչ մէկ կենդանական շունչ նշմարեցինք։ Ողանաւին մուսշլ շուքն էր միակ բարձր որ կը շարժէր սառին վրայ։

Երբ լայնութեան 87դ, 45՝ աստիճանը մտանք՝ ընթացքը դանդաղեցինք 1925ի թոփշը յիշաւ փակելու համար, որովհետև այս լայնութեան մասերն էր որ մեր շրտսաւառնակները ստիւպուցան վար իջնէլ։ Սառնարանի այդ անհուն տարածութեան վերջիշումը գեղեցիկ վայրկեան մ'էր Ռիչլէր-Լարսընի, Օսմայի և ինձ համար. դա հերու քսանեհինգ օրերուն մեր միակ աշխարհն եղած էր։

Ճիշտ 88դ զուգահեռականին՝ մշուշի հանդիպեցանք, և բարձրացանք վեր՝ նախ 600 ապտ 100 մեդր՝ դուրս ելլելու համար։ Մեր ոտքին տակ մշուշը բամբակեայ ովկիանի մը պէս կը տարուբերէր։ Վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ և ինչդիր ելաւ թէ պէտք է անցած ըլլանք, կամ անցած ենք արդեօք Հիւսիսային բևեռը այդ խիտ մշուշի պահուն, և թէ այժմ կը նստենք հակակողմեան անծանօթ երկրիներուն վրայ։

Կարծես այսպէս պէտք էր եղած ըլլաւ։ Երկու ժամ շարունակեցինք նստել այդ մառախուղէ ծովուն վրայ. բայց Նորուեկիոյ Սթաւանկերէն անթիւ հեռագիր մը, գէպի բևեռ՝ մեր ուղղութեան վրայ յաջող հովերու խոստումը բերաւ պայծառացուցիչ քամիի։ Հեռգնահէ մշուշին մէջ ճեղքեր կը բացուէին, որոնք թոյլ կու տային մեզ նշմարելու՝ թէ մեր ներքև գետին չկար։

Բևեռի անցքը.

Կու գայինք այժմ փութանակի մերձենալով բևեռին, և մեր անչափ ուրախութեան մէջ բևեռէն ոչ հեռու արևը յաղթեց մշուշին։ Մայիս 12ի առաւօտեան շուրջ մէկին բևեռը մեր թիկունքի կողմն ունէինք, և մեր ակնարկը կը տարածուէր երկրագունտի ամենահիւսիսային կողմերը։

Մշուշը չափէն աւելի անախորժ եղած էր, որովհետև անգութ և սառեցուցիչ օդ մը բերած էր։ Ստիպուեցանք մուճակներ հագուիլ, լեցնելով մասնաւոր խոտ որ որ ոտքերու սառիւն արգիւնէ. այնու հանդերձ ամէնցս ալ քիչ թէ շատ կրեցինք։ Նա մասնաւոր անտանելի էր բաց ձեռքով գիտական գործիքներու գործածութիւնը։

Էլլտուորտի օրագրութիւնը թափփուկ յիշատակութիւններ ունի, որոնք կ'ըսեն թէ ի՛նչպէս, այսքան դիւթիչ ճամբորդութեան մը մէջն

ալ թեթև մեղամաղձի վայրկեաններ կ'ունենայինք։ Այս ծանօթութիւններէն մին կ'ըսէ. «Անէանալու զգացումներ». ուրիշ մը «Բացարձակապէս մեռած լըջանակ». «Երկինք և քաւի»։ Բայց մէկ երկու հաճելի պատահարներ երբեմն երբեմն մեր միօրինակութիւնը կոտրեցին։ Քառնեքին՝ Նորուեկիական հեռագրութեան ընդհանուր տեսչէն աւետաբեր հեռագիր մը ստացանք, թէ մեր անթիւ հեռագրի գլխաւորը թագաւորէն ըստ արժանեաց օսկի մետա-

Գնդապետ Նոպիլէ
չոր իր Պետութիւնը զօրավարութեան բարձրացուց՝
յետ բևեռ ուղևորութեան

լով մեծարուած էր, ծովային անթիւ հեռագրութեան մէջ իւր ունեցած գերազանցութեան համար։ Գաւաթ մը թէյ խմեցինք նշանառուի կենաց և հեռագրեցինք թագաւորին անոր շնորհակալութիւնները։

Էլլտուորտի ծննդեան տարեդարձը մեր բևեռ հասնելէն քիչ առաջ հանդիպեցաւ։ Մեր Լրտգրողը Ռամ՝ անթիւ հեռագրեց լուրը և իսկոյն Էլլտուորտ մեր Քինկսպայցի բարեկամներու շնորհաւորութիւններն ընդունեցաւ։ Իւր կենաց ալ թէյ խմուեցաւ, և ինքն այն բաժակը գործածեց՝ որ ինձ ընկերած էր գէպի Հարաւային բևեռ։ Բայց ինչո՞ւ այսքան անապարանք ունէինք. օր մը կորսնցուցած էինք մէկ կիսագունտէն միւսն անցնելով, և կանուխ չեղան Էլլտուորտի ծննդեան տօնախմբութիւնը։ Աւելի պալատով ըլլալու համար պէտք էինք նորէն տօնել։ Եւ

անա էլլսուստրոի օրագրութիւնը կ'ըսէ. « Կարծես վաղն ուրիշ ծննդեան տարեգարձ մ'ալ պիտի ունենամ »:

Թորիքի ժամանակ եղած դիտողութիւնները, փինկսպայի և Բորթ-կիրինի կայարաններէն ստացուած անթիւ հեռագրային հակակշռումները, արևային կողմնացոյցի կատարած հաշիւները մեզ թոյլ կու տան հաստատելու, թէ Բեեռ հասանք Մայիս 12 առաւօտեան 1,30ին (կրիւնի միջին ժամ):

Աստղաբաշխական երկայնութեան աստիճանն դիտողութիւնները, գրեթէ կէտ առ կէտ համապատասխանեցին մեր ճանապարհային ցուցումներուն. արագութեան չափերը հակակշռուեցան լայնութեան աստիճանի դիտողութիւններով: Այսպէս նաւեցիք յաջողութեամբ փինկսպայի միջնորականէն գէպի Բեեռ: Արեւո քարձրութիւնը կէտաչափ առնելով ապահովեցանք այնքան սպասուած նպատակին վրան ըլլալունս: Իսկ վար իջանք, բայց ոչ 100 մերդէն ցած. զննեցիք որ Բեեռի սառերը մեր առաջնական քննածնեցուն հետ նոյն յատկութիւններն ունէին: Ոչինչ պատահուածքներ կային: Ոչ մէկ կենդանութեան նշան: Մինչ ուր որ աչքը կը կտրէ՝ ոչինչ կայ եթէ ոչ սառոյցի անհուն անծայր դաշտ մը խորտուփորտ երեսով, պատահաբար, փաշխուռն կէտ գիշերուան արեւուն տակ:

Այսպէս «Նորկի» հրաշալիօրէն կատարած էր արշաւանքի առաջին մասը: Դանդաղացիցիք գնացքը, և նաւակը պատուհանիկներէն մին բացինք, կատարելու համար այն արարողութիւնը՝ զոր պլքած զուրգուրանքով պատրաստած էինք: Պատրաստութիւնը մէջտեղ բերին և Ամունտսըն եզերքէն դուրս նետեց՝ Նորուեկիոյ Ալքուսնեց կողմէ այս արշաւին նուիրուած Նորուեկիական բոլոր: Էլլսուստրո թողարկ որ «ստատալից» և երկգաւթը՝ դրօշը վար ինէն, նուիրուած Միացեալ Նահանգի նախագահէն: Եւ վերջապէս Նոպիլէն, արձակեց խաւական եռագոյնը: Երփնազարդ դրօշակները յարաբար վար իջան, և զացիի ամրապէս միտնելու սահողցին մէջ: Պէժք է ըսել թէ մենք Նորկիէ ամբողջ նաւատինիս ինչ զգացինք երբ տեսանք երեք դրօշներուն սառերու վրայ ծածանումը Օդանաւին տակ: Անշուշտ ընթերցողները զայն կ'երևակայեն:

Անճանօթ պարունակին վրայ.

Զափաւոր արագութեամբ Նորկէ Հիւս. Բեեռի շրջանը կատարեց և ապա շարունակեցիք մեր

գնացքը բոլոր Թափով: Անն ոք գործի սկսաւ: Այժմ Նորկէ գէպի հարաւ կը նստէր, և այս առաջին անգամ մեր մեկնումէն ի վեր: Նաւու քիթը գէպի Պարովի կէտը դարձած էր: Մինչև այս վայրկեանս մենք թռած էինք մարդկու թեան արդէն ծանօթ շրջանակներու վրայէն: Այժմ մեր առջև կը բացուէր աշխարհիս ամենամեծ անծանօթ գոտին, և նախ քան մեզ յայտնի երկիրներ տեսնելնիս պէտք էինք 1500 միոն ևս թռչիլ: Ի՞նչ զադանիքներ կը ծրարէր իր մէջ այս գոտին: Պիտի յաջողէինք խորհրդաւոր քող պատուել: Եւ եթէ յաջողէինք՝ պիտի կարենայինք որչափ առողջ վար իջնել և պատմել աշխարհին մեր արկածները:

Հանապարհը կը շարունակուէր առանց նորութեան. ոչ ինչ կը փոխուէր: Միշտ նոյն սառը նոյն արեւուն տակ՝ առանց խափանարար մշուխի: Անթիւր կանոնաւոր կերպով կը գործէր. Օդեն իւր թռական զեկոյցիները կը հասնէին, և մենք մեր լուրերը մամուլին կ'արձակէինք, որպէս զի բոլոր աշխարհ գիտնար մեր դրօշակները, ստա արարողութիւնը, և ամբողջական կողմի բեեռային պարունակին ըրած առաջին ազգեցութիւնը: Արդէն բաւական լաւատես էինք և օկսեր էինք կարծել թէ արշաւանքը յաջող կերպով պիտի աւարտէր, և առանց արկածի, ինչպէս որ սկսած էինք. սակայն շուտով պատրանքի մատուցեցանք: Լաւատեսութիւնը շատ բնական էր. բեեռի վրայ թռչքը կատարուած էր, և միշտ՝ անդրատանտեսներ մը պէս կանոնաւոր նաւոր նաւարկած էինք: Անթիւ հեռագրային և օդերեկութեամբական գործիները բոլորովին գուհացուցի կերպով ծառայած էին թէ՛ ղեկավարին և թէ՛ ուղեցոյցին: Բեեռէն մեկնումի առաջին ժամերն ալ կ'արագարացնէին այս լաւատեսութիւնը: Տեսարանը կը շարունակուէր միշտ լաւ ըլլալ, միշտընտրող հանգարտ էր, հակառակ հովեր չըլլալով արագութիւնը միշտ ժամուան մէջ 70 միոնի վրայ էր:

Առաւօտեան առաջին ժամերուն նաւատսիններէն օմանք՝ որոնք Արքայի Ծոցի մեկնումէն ի վեր մանրերկրորդ մ'ալ չէին հանգչած՝ փորձեցին քուն մը քաշել եղջերուի կաշիէ տոպրակներու մէջ՝ նաւու ողնափայտին վրայ՝ կամրջակին տակ: Բայց քունն անկարելի էր՝ թէ՛ ցուրտին թէ՛ մղիշներու աղմուկին և թէ՛ անընդհատ երթեկութեան համար այն կամրջակին վրայ:

Սառեիրու խողովքը.

Մայիսի 12՝ ժամ 7 ին հասանք սառույցի բեկուր, եւ անհաւաստի անմատչելի ուրիշ կէտ մ'աւ կը պարզուի: Փութով համոզուեցանք վար նայելով՝ թէ անկարելի պիտի ըլլար և կամ ամենադժ, ժուար հոն հասնիլ՝ օդէն զատ ուրիշ ճամբով: Այն էլ չըսեցք կը տեսնուէր, և սառույցի մաւ կերելովք սարսափելիօրէն տակնուվայտ եղած էր: Կարծես հսկաներ մարտնչած ըլլային իրաւրու հետ սառի զանգուածներու բախումներով, Մեր մէջ ամենէն աւելի արկածախնդիրներն ալ իրենք զիրենք ուրախ զգացին որ այդ ճամբան ոտքով պիտի չկտրէինք այնպիսի աշխարհի մէջ մէջ:

Հիսուսային լայնութեան 86գ աստիճանին, ընդ մէջ Փնկկապայի և Պարովի կէտին կէս ճամբուն վրայ ստուգելով անդրադարձանք, որ վեցուռու տակառաշափ կապէն, որ ունէինք, չորս ու կէսը սպառած էր, և յանկարծակի ալ ինքզինքնիս խիտ մշուշի մէջ գտանք:

Այսպէս սկսաւ մեզ համար յուզմունքի և անձկութեան շրջան մը, մինչև որ Ողանաւը ի Տէլէր հասաւ: Փնանաւը հաշուէ դուրս էր: Այժմ կը օկսէին մեր վայրերը: Շուրջ 330 մեդր բարձրութեան վրայ մշուշի ահաւոր խաւին մէջ ծրարուեցանք: Աւաշուան պէս բարձրացանք մշուշի վրան հեծնելու, և կրցանք նորին տեսնել օդանաւի շուքը որ ծիրանի գօտիէ գոյնեւուն մէջ երկար ձգուած էր ամուսխուղային ծովուն լայնարձակ երեսին վրայ: Մեղք որ չենք կրնար տեսարանը վայելել:

Դրութիւնը չափազանց վտանգաւոր էր, և ինչ ինչ վարկեաններու մէջ մեղի դէռ աւելի արկածալից կը թուէր: Քիչ ժամանակ վերջ առնելն սկսաւ մեզ նեղութիւն տալ: Խամ յուսահատած էր որ իւր լուրերը չէր կրնար հաւորդիլ: Մայմիրին անմիջիկօք էր որ օդերևուած թաքանական զեկոյցները չէր կրնար ընդունիլ որ այժմ աւելի հարկաւոր էին: Եւ ոչ իսկ կըրնայինք մեր ուղեգծին հակակշռուել ընել՝ որ այդ ժամանակ ամենանկարեւոր էր:

Անթելին այս խանգարումը մասամբ առաջ եկած էր միջուորտի ելեկտրական խանգակումէն: Եւ մասամբ այն սառի կեղեղն որ նաւաւին տակ կախուած 15 մեդր երկար թելերուն վրայ ձևացած էր: Աւելի վերջ, անթելին հաւմար ելեկտրածին հողմանին ալ սառով պատեցաւ: Որքան որ Սլիցկաբեկեաններէն հեռուաւրութիւնը կը շատնար՝ այնքան ալ բնական է հաղորդակցութեան նշանները կը սկզբանային:

Այնու հանդերձ դեռ բաւական էին 1000 մդոն շառաւիղի մը համար: Բայց այժմ Մայմիրինի տեսցած զեկոյցները կը պահէին մեզ և բոլոր մեր անթելեանադային կազմակերպութիւնը կաթուածահար եղած էր:

Աւագային հասած վերջին զեկոյց մը կը ցուցնէր մեզ կայուն և խողովալից թաթաւ մը Պենրինիէ ծոգուն վրայ: Գանդզաբար փորձեցինք հաղորդակցիլ Աւագայի կայաններէն միոյն հետ, բայց ի զօր. մեր կոչերը անպատասխան մնացին: Շատ վերջ լսեցինք որ բոլոր Աւագայի մեծ կայանները այնպատած էին մեզ հետ հաղորդակցութեան մտնել: Սառը գործիքներէն մաքրելու շանքերը օգուտ չըրին:

Սակայն թո՛ւքը շարունակուեցաւ, և մշուշը հետզհետէ բարձրանալով, զմեզ ալ ստիպեց գրեթէ 830 մեդր բարձրութեան վերանալ. այդ շոգիին անհուն ծածկոցին մէջ երբեմնի պատուածներէն թողուցին որ տեսնէինք թէ մեր ոտքին տակ հող չկար:

Սառ, սառ յաւերժ անփոփոխելի սառը:

Ահաւոր ռմբակոծումը.

Նոյն օրուան մէջ մեր վայրը հետզհետէ շատցան: Բարձր ամպեր ծածկած էին արդ երկնի երեսը, արգիլելով աստղաբաշխական զննութիւնները: Մի միայն մագնիսային կողմնացոյցը և ուղղանկիւնները մեր ուղղութիւնը կը ցուցնէին:

Երեկոյեան ժամուն մեր դրութիւնը աւելի ևս գէշացաւ: Կարելի եղածին չափ վար իշանք, բայց ահա ինքզինքնիս ձիւնի մէջ գտանք: Իսկոյն բարձրացանք, բայց օդանաւինս հիմակ ալ սառով պատած էր, և Նոյիլէի ինդրանքին վրայ, Մայմըկրին պատած սառի խաւեր ուսումնասիրեց որոշելու համար թէ ինչ բարձրութեամբ լաւագոյն պիտի ըլլար նստել:

Վայրկեան մը գործիքները լարեցինք ամպերէն ալ վեր բարձրանալու, բայց շատ կազ պիտի կորսնցնէինք: Նա մանաւանդ կազէն աւելի անհունօրէն վտանգաւոր կը գտնար մեզ սառի խաւը, որ հետզհետէ կը սպառնար պատել միջուկները և դեկերը: Սառէ զնալկներ ուսմբի պէս կը տեղային պարածածուկ լաթին և զայն կը ծածկէին: Ամէնքս ալ փութով ըմբռնեցինք թէ մեր գրութիւնը շատ փափուկ էր, և թէ մեր արշաւը տիւրօք անձկութեան մը շրջանին էր հասնել: Աւագայի ամպերէն երկուհազար մդոն հեռու էինք՝ երբ սառածից անդակածուսն սկսաւ: Մինչև այն վայրկեանը մենք հեշտանքով

կը նայէինք սառիկ իրեր հետախոյզներ կարկառած՝ մեր հանելի դիրքէն զննութիւններ ընելու և տեղեկութիւններ ղրկելու։ Այժմ սառներ մեզ ևս աւելի հետաքրքրական կը թուին, թերևս մերար հետիոտն վրայէն քաշելու հեռաւոր հարկ կը ներկայանալ, ափուռքն հասնելու համար՝ եթէ շրջապատի ծակտիները աւելի ևս բազմա, նալով ստիպէին զմեզ վար իջնել։

Հոս տեսարանին վրայ կու գայ թիթիւնան։ Մինչև այս ժամանակ նէ խաղաղօրէն կը յընջէր իւր տիրոջ կայէի տապրակին մէջ։ Այժմ արթնցած էր և հետզհետէ կը շղայանար։ Մեր ամենէն մեծ ճգնաժամին տապրակէն դուրս թռաւ, ողբազին կաղկանձելով պոչը սրունքնէլուն մէջ առած։ Օգնութիւն կը խնդրէր։

Երկինգ կար որ սառիկ սուղը կտորներ զեկներ կտորէին, բայց նախախնամօրէն ղեկերը դիմադրեցին։ Անհանդուրժելի էին սառնային ոմբակոծման ճայթուռները պարունակին դէմ։ Բոլոր նաւատիները մէկդի թողած ամէն աշխատանք, ծակերը թխել աշխատեցան։ Այնպիսի լայն պատառուածք մը կար որ հարկ եղաւ ընթացքը դանդաղեցնել կարկատելու համար։ Եւ հոս գնահատեցինք Նոպիլէի խնամքը, որ ունեցած էր ղեկերուն պէս պարունակն ալ արտաքսապէս ամրացնելուն, ազատելու համար այն վտանգին որ այժմ ուժգնօրէն կը սպառնար օդանաւին։ Փոփոխակի երբեմն մղիչները կը կեցնէինք, որպէս զի անոնց վրայէն սառը մաքրէինք որ փութով կը դիզուէր։ Այսպէս շարունակեցինք դէպի Պարովի կէտը։

Աւելի վերջը պիտի տանք այն տաղանապալեց պատահարներու միանրամասնութիւնները՝ որ մեր թռչնաբաշի այս շրջանին հանդիպեցան։ արդէն ինչ որ ըսինք՝ կարող է հասկնել ընթերցողին, թէ ինչպէս յարաճուն տեսչաքով ցամաք կը փնտռէինք։ Կտրած հեռաւորութիւնին կը ցուցնէր թէ հաւանօրէն վաղը Պարովի կէտը պիտի հասնէինք։ Եւ յիշուի յաջողեցանք մեր դիրքն որդեղ, երկայնութեան աստիճանին վրայ։ Քիչ մը դէպի արեւմուտք հակած էինք Պարովի կէտի միջօրէականէն։

Տասներեք Մայիսի (կրիսիչի ժամ) առաւօտը, զանազան նշաններով ցամաքը մեզ մօտ երևցաւ։ Տեսաք որ սառի մէջ շրանքներու թիւը կ'աճէր և նոյն ինքն շրանքները աւելի լայն էին քան ինչ որ Սպիցպիւրկէն ասողին տեսած էինք, և վերջապէս նշմարեցինք բաց ծովը։

«Գամաք, ցամաք»

Ժամը 18, 50ին Ռիչեր Լարսըն յետ հեռադիտակով երկարօրէն խուզարկելու հարաւային հորիզոնը՝ գոչեց «Գամաք, ցամաք»։ Ան գիծ մը, հաւանաբար ժայռի յօնք մը՝ որ ձիւնը կը սահմանագծէր՝ հաստատեց իւր զիտը։

Ժամ 19, 50ին ըստ կրիսիչի՝ եղբօրի գծին վրան էինք։ Յետ քառասունըվեց ժամ և 45 վայրկեան մինեկելու Քինկսպայէն՝ հասած էինք Պարովի կէտը հիւսիսային 71դ լայնու. թեան աստիճանին վրայ։ Անդրբեռեռան ճամբորդութիւններու կարելիութիւնը ապացուցուած էր։

Առաջին անգամն է պատմութեան մէջ, որ մարդկային աչքեր հանդիպած էին Պարովի կէտին և Հիւս. բեռեղի միջև երկիրներուն։ Անցած էինք ուրեմն Պարովի հիւսիս Քենսիի երկրին վրայէն առանց զայն տեսնելու։ Այնք որ թերահաւատ էին այդ երկրին գոյութեան մասին՝ իրաւունք ունէին և կարող ենք հաստատել որ մեր անցած շրջանակներուն մէջ ոչ ցամաք կայ և ոչ կղզիներ։ Այնքան որ գրեթէ կարելի չէ որոշ կերպով գիտնալ նշանակել Նոպիլէի կտրած երկրին միջևին հաշին ալ, սկսեալ աշխարհագրական բեռեղն մինչև Պարովի կէտը, չենք կարող մեր հետախուզած երկրին ընդարձակութեան վրայ գաղափար մը կազմել։ Անշուշտ չափազանցուած պիտի չըլլայ եթէ 100,000 քառակուսի մղոն հաշուի։

Բայց օդանաւը դեռ շատ հեռու էր ապահով տեղ մ'իջնելու նպատակէն։ Հովը չափազանց կատղած էր նախ քան մեր ծովեզերք հասնիլը. ժամանակ ալ չունէինք մթնոլորտային հանգաւ մանքներուն վրան վիճելու։ Նոպիլէն վճռեց դէպի հարաւ ուղղուիլ և ջանալ Նոմէ հասնիլ։ Քիչ վերջ ոմանք նկատեցին թէ դէպի փայր Պանքս ուղղուիլը լաւագոյն պիտի ըլլար, որով հետո մթնոլորտային պարագաները աւելի նպաստուոր էին, բայց ամենայն հաւանականութեամբ մեր ընտրած կէտը լաւագոյնն էր։ Մշուշի մէջ թռչիլ լեռնաշղթայի մը վրայէն՝ ինչպէս պիտի հանդիպէր եթէ փայր Պանքսէն անցնէինք՝ միշտ վտանգաւոր է։

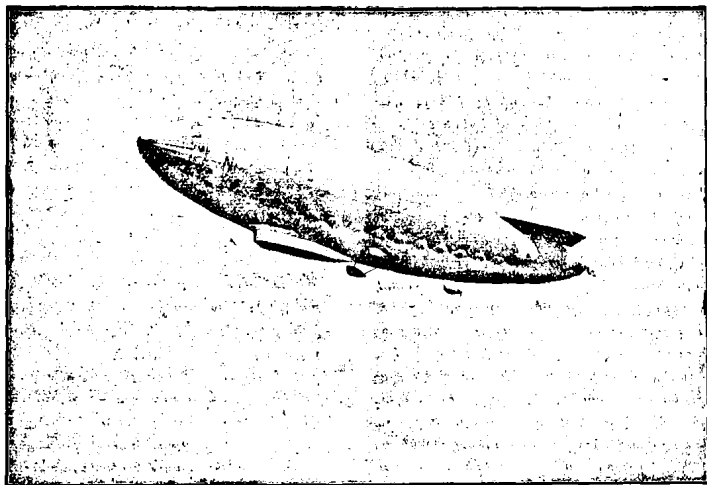
Տակաւաւաւի մը սառ.

Կը ծայր ուրեմն նկարագրել ինչ որ այն վերջին 24 ժամ օդաչուութեան մէջ հանդիպեցաւ, որովհետեւ արշաւանքին այս շրջանը անհունօքէն յուզումնալից եղաւ։ Սառի կեղեկին վտան.

գին մասին կարելի է գաղափար մը կազմել, երբ նկատուի որ Տեւլէր իշած ժամանակնիս սառնապարը առնուածն մէկ տակառայածի կը կշռէր: Ստիպուեցանք հազար հնարք մտածել, ստորին յարատե սպառնալից ձևացումէն օգտւաւ հաւասարակշռութիւնը պահելու համար: Տեղափոխեցինք կազի թիթեղները, մարդ ղըրկեցինք նաւառաջը՝ հակակշռելու համար այդ

բար հեռու կը փախէին, մինչև փոքրիկ սե բիծեր դառնալով ձիւնին վրայ:

Դարձանք դէպի Պէհրինկի Նեղուցը, և փութով զգացինք թէ աշխարհիս ամենէն աւելի մշուշոտ տեղն ըլլալու համբաւը յանիրաւի չէ: Մտախուզը հետզհետէ կը խտանար, և հետզհետէ կը դժուարէր ցամաքի շրջագծին հետեիլը, մտնաւանդ որ ձիւնն ալ աւրած էր ծովափի գիծը:

«Նորկէ» Օղապարհիկը

անհաւասար բեռնաւորումը: Այս հանգամանքներով ջանացինք Նոմէ հասնիլ:

Օղանաւը Ալասքան Պարովի կէտէն դէպ ի վայնվրիկթ շարժեցաւ և գայի անցանք առաւօտեան 2.45, ամսուն 13ին: Ամենացած իշանք, որ և է անկման մը վտանգը նուազեցնելու համար: Օմտալ մեզ վերջէն պատմեց թէ տեսած էր վայնվրիկթի բնակիչները՝ որ իրենց հիւղակներէն դուրս թռած ասդին անդին կը վազվզէին, մեր միջիններու աղմուկը լսելով, որուն ծանօթ էին անցեալ տարի մեր առաջին արշաւին: Մինչդեռ ծովագերբէն կ'անցնէինք՝ չկար սպիտակներու բնակարան մը որ չարարպուէր:

Ամէնքը դուրս կը ցատկէին զմեզ տեսնելու համար: Բոլոր Եսթիմացիներն ալ տուններէն կ'ելլէին և վեր նայելով կը հիանային: Իրենց շները սարսափած միջիններու զորդիւնէն խնդաւ:

Ցանկարծ մեր ճամբուն վրայ հանդիպեցանք անթափանց պարսպի մը: Նոյն իսկ 1000 մեդր բարձրանալով հանդերձ դեռ չյաջողեցանք պայծառ օդը տեսնել: Հարունակեցինք բարձրանալ՝ մեղմօրէն շնորհով ընթացքիս դէպի Լիպպուրն հրուանդանին հիւսիսակողմը: Յետակողմէ զով հով մը կը փչէր: Ապա քանի մը հովիտներ բացուեցան մառախուղի մէջ, որով կրցանք կատարներու, բլուրներու և դաշտերու քանի մը խուսափուկ տեսարաններ ունենալ:

Դեռ 24 ժամէն աւելի թռչելու վառելիք ունէինք: Այսպէս անցաւ գիշերը: Առաւօտեան արեւ փարատեց մշուշները, որով կրցանք դիրքերնիս որոշել Պէհրինկի նեղուցին համեմատ: Միևնոյն ժամանակ անթեղ հեռագրային հաղորդակցութիւնները արթնցնել կը ջանայինք, անհաղար կը շարունակէինք Ալասքայի կայաննե-

բու ձայն տալ՝ օրերն ու ժամերն իմանալու համար, որպէս զի ճիշդ կերպով մեր դիրքն որոշէինք, բայց անօգուտ եղաւ:

Հովը կը կատողի.

Ջարմանալին այն է՝ որ մեր դիրքերն որոշելուն մէջ առանց ու է կարեւոր օգնութեան մ'ալ չսխալեցանք: Եւ յորաւի քիչ վերջ ինչպէս որ կը սպասէինք՝ բայց ծովն երկցաւ: Բայց մշուշի մէջ նաւելու դժուարութիւնը անտանելի էր. որոշեցինք օդանաւը ցամաքի վրան տանիլ, թէպէտ որքան հեռու ըլլաւ չէինք գիտեր: Տես, նելով դէպի հիւսիս արեւելք սառույցի դաշտ մը, որուն վրայ ի հարկին կարելի էր իջնել, դէպ ի այն կողմը դարձանք: փութով կրկին ծովափը կտրեցինք և Եսքիմացիներու հրգզակները տեւսափք, կը յուսայինք բնիկներէն տեղւոյն անուներ գիտնալ, բայց հովը սաստիկ էր և յանգզեալութիւն պիտի ըլլար մղիշները կեցնելը: Հետեալ բար ընթացքնիս շարունակեցինք, վճռելով մշուշէն վեր բարձրանալ՝ լայնութեան աստիճանին չափերը գնելու համար, բայց դիրքին ձեռնարկ մը չեղաւ: Ռիչէր Լարսըն իւր գործիքներով նաւու պարունակին վրան մագլցեցաւ արևու բարձրութիւնը առնելու համար: Այսպէս հասկեցանք որ օդանաւը Փոքրպուէի ջրանցին քիչ մը հիւսիս կը գտնուէր, Առաջաքի մեծ ծովախորշը Պենրինկէն դէպի հիւսիս: Այս գործառնութեան շրջանին 1400 մեդը բարձրացած էինք, քամին ալ կը շարունակէր զմեզ երկրի ներսերը մղել հարաւ-արեւմիցի ուղղութեամբ:

Բայց այդ վայրկեանին - հրաշալի բան - հոմէի անթելը լսեցինք, որ ուրիշ կայան մը կը կանչէր: Այսպէս կրցանք մեր դիրքը անսխալ ճշգիւ և ուղղութեանք դէպի կալէսի իշխանին հրուան դաժը, այսինքն դէպի նեղուցը: Մինչդեռ Հրուանդանի ուղին կը կրկնէինք՝ հովը քիչ մը հանգարտեցաւ, որովհետեւ Սէռաբոր թերակղզւոյ գիւն պաշտպանուած էր: Բայց նա դեռ շատ ծփփուտ էր և զմեզ կը ստիպէր տակաւին ահագին բարձրութեան վրան մտալ մեղմելու համար յաճախակի հոսանքներուն արգիւնքը, որոնք օդանաւը կը թոցնէին այնպիսի ոստում, ներ ընել տալով՝ որ շատ դժուար կ'ըլլար դէպքեր վարելը:

Յակաթով 13ի երկնային լճակ մը տեսանք, շրջապատուած սառույցով: Անոր ծոցիկը կը հանգէր Տէլէր փոքրիկ գիւղակը:

Եւսկի սառույցը կարծես վայրէջքի լաւ դաշտ մը կը ներկայացնէր, և վճռեցինք իջնել: Կրկին

ու կրկին լճին շրջանն ըրինք. գիտէինք որ վայրէջքը բաւական արկածալից կրնար ըլլալ սաստիկ և խնկի հովով մը, բայց աւելի վտանգաւոր պիտի ըլլար դէպի հարաւ ընթացք շարունակելը, առանց գիտնալու թէ հոն միջնուորտային հանգամանքներն ինչպէս պիտի ըլլային: Գիշեր մ'ալ օդին մէջ անցընելու պարագան առջնէն էր՝ յետ եօթնաստուն ժամ շարունակ թռչելու որ մահուաքի յոգնեցուցած էր նաւաստիները:

Եռանդնալաւ վայրէջքը.

Սկսանք ուրեմն վայրէջքի պատրաստութիւնները: Դաւակի շրթունքէն պարկ մը կտիցեցինք լի 370 հազարարամ ծանր առարկաներով, երկու սառած խարիսխներն ալ վրան հաստատուած: Այս ամէնը օդանաւին միացած էր պողպատէ չուանով որ մեր փրկութեան հրաջը գործեց: Փամփին սաստկութիւնը քանի մը վայրկեան մեղմացաւ. շուրջ 100 մեդը իշանք մեր տոպրակը հետգնեռէ ցածցնելով, սակայն ճիշդ այդ կէտին հովը բորբոքեցաւ զՆորկէն դէպի գիւղակ մղելով: Մենք կազը լայնաբերան արձակած էինք: Սառույցը չափազանց լարմուն էր, որով խարխիւները չէին կրնար ներս մտնել, բայց բախող մեզ կ'օգնէր:

Վայրէջքի արեւմտի շրջուցիցին, և սկսանք տակաւին դէպի գիւղակը խոնարհելով ցածնալ: Երբ երկրէն աննկատ բարձրութեան հասանք՝ մեր մարդերէն շատերը վար ցատկեցին: Տելէրի բնակիչներու օժանդակութեամբ օդանաւը հիւղակներէն քիչ հեռու զգուցեցաւ:

Այսպէս յաջողած էինք վար իջնել առանց զուտի թէ՛ օդանաւին, թէ նաւաստիներուն և թէ մեր թանկագին գործիքներուն: Հովը սաստկագին կը պտտէր կիսուռոյց պարունակին շուրջը և յանկարծուտ զայն իւր կողմի վրայ կը շրջէր: Որքան յուզումնալից զգացում, ուղեբերուն տակ կանգուն և կարծր սառն զգալ: Իսկոյն հոպիլէի դառնալով շնորհակալ եղանք որ զմեզ ողջ և առողջ առաջնորդեց խոշոր արշաւանքի մը արահածալից ասպարէզը կտրելու:

Թորթիք ճիշդ 71 ժամ տեւած էր: Ուղեբերնիս երկիր դրինք առաւօտեան ութն (կրիկի ժամ) քանի մը վայրկեան առաջ՝ Մայիս 14ին: Փամփին արագութիւնը (հոս իրմով զբաղելով) կը տարբերուէր 5էն 13 մղոն՝ ժամուան մէջ: Դաւաստիները արշաւանքին այս վերջին շրջանին անգթօրէն կը տանջուէին ցուրտէն: Մեր ոգելից ըմպելիները շիշերուն մէջ սառեցան, մեր լիան տուիչները քարի կտորուանքներու փոխուցան:

Տուրմով և կրկնեփով ապրեցանք: Ոչ մէկ տաք ըմպելի. արդէն լուցկի մը բռնկցնելը շատ վտանգաւոր պիտի ըլլար շրաժնի պատճառաւ: Մեր առաջին տաք կերակուրը Տեղերի ագնիւ բնակիչները հրամցուցին: Բայց մեր առաջին մտածութիւնը մեր զործիքներն եղան, քանապաղ երթալէն առաջ նաակէն հանեցինք և ինքամքով վար դրինք: Եւ ապա ննջելու զացինք, ննջելու լուսաւորժարք:

Երկրորդ օրը կազմալուծման աշխատանքն սկսաւ: Ամենաշնչին փնտնելու եղած էին: Մղիչները և բացփակները անարատ էին: Ամէն ինչ շտեմարանի մը մէջ զետեղուեցաւ, և Տեղերէն պիտի տարուին՝ երբ ամառուան նաւարկելի ժամանակներն հասնին: Այժմ մեր ծրագիրը՝ դէպի Նոմէ՝, դէպի Նոմէ՝:

Բայց նախ մեր ճանապարհորդութեան քանի մը գիտական արդիւնքներուն անցնինք: Հատկանութիւն է վերջնական մանրամասնութիւններ տալու համար, որովհետեւ կատարուած զննութիւնները պէտք է կարգաւորուին և քննուին, բայց կարելի է ըսել՝ և այս աշխարհագրական ամենակարեւոր հետեանքը, թէ ընդ մէջ Հիւսիսային Բևեռին և Պարսկի Կէտին երկրի չի կայ:

Զկան երկիրներ.

Ուս. Հարուս Սվէնսթրոմ Մօտի արշաւանքով արդէն ապացուցած էր, թէ Բևեռին և Սիպե-

րիոյ մէջ անծանօթ երկրներ չի կան: Այսպէս Հարուս կոչուած երկրին վարդապետութիւնը շրտեցաւ: Նախորդ զննութիւնները վրանկէտան ցամաքին վերև խոշոր կղզիի մը գոյութիւնը հաստատած էին: Այս կղզին գոյութիւն չունի: Սառույցի թանձր խաւ մը պարփակուած ովկիան մը կը տարածուի Սպիցպերկէն մինչև Ալապա:

Գալով օդերևութաբանական տեսակէտին՝ զործնականապէս փորձեցինք որ անկարելի է թէ օդանաւ մը կարենայ իր շուրջն օդերևութաբանական կազմակերպութիւն մը ստեղծել, որ առակ ըլլայ հաւաքելու իրեն հարկաւոր տուեալները: Սակայն կը համարինք որ ապացուցուած է, թէ բեռնային աւազանք օդերևութաբանական անկարելի հանգամանքներ չի ներկայացներ արդիական օդապարիկի մը թռիչքին համար: Դա շահագրգռական է Հիւս. Բևեռի ասպարէզը կտրելու ապագայ ծրագրիներու օդանաւային ճանրորդութիւններով:

Եղան նաև Մեծ Ովկիանի կեդրոնին մէջ Սոլա - Էլեքտրական դիտողութիւններ, սակայն այս նիւթովս Մալմկրիս պիտի զբաղի յետոյ լոյս տեսնելիք հրատարակութեան մը մէջ:

ԻՌԱԼԱՆ ԱՍՏՈՒՆՏՐԵՍԸ

Թարգմ. Հ. Վ. ՅՈՒՂԱՆԵՍՅԱՆ
Corriere della Sera, 1926
Թիւ 134, Յոկտ 6

ՄԱՅՐ ԴԻԻԱՆ ՄԻ. ՎԵՆԵՏԿԱՅԻՑ Ի Ս. ՂԱԶԱՐ

(Շարունակութիւն, տես Բազմավէպ 1926, էջ 221)

ՃՅԵ.

Կ. Պոլսոյ անվերջ հրդեհներու շարքին մէջ հզական երեւոյթ մ'ունի հետագայ կրակը՝ զոր կը նկարագրէ Հ. Միքայէլ Վ.: Սոյն դէպքին շուրջ Հ. Յովհաննէս տրապիզոնցիս պատմական կապերու հետ հետեւեալ կարևոր մանրամասնութիւններն են կը յաւելու՝ այսպէս. « գաւուրս չորեքտասան ոչ է շինեալ. այրեալ են տունք « աւելի քան զվեցտասան հազար. վեց եկեղեցի յունաց, և հայոց սուրբ աստուած « ծածնի ժամն. և հայք խոստացեալ են զհնգետասան հազար մարջիլս առ ի վերստին « շինել. Թագաւորն և վեզիրն ոչ են ներկայացեալ եւ չիջուցանին հրդեհին. վասն « որոյ խաժամութիւն ասացեալ է. թէ եթէ Թագաւոր եւ, ընդէր ըստ սովորութեան « մերում ո'չ ներկայանաս հրդեհին. իսկ նա տուեալ է պատասխանի. Եթէ այրեցաւ, « եւ յիմոց զանձուց տաց շինել վերստին, ձեզ զի՞ փոյթ է. այլ եւ գիտեմ զդիտաւոր « ըութիւն ձեր. բայց գիտաւորք, թէ կեալուրին տամ զԹագաւորութիւն իմ, և ձեզ « ոչ ասց »: (Գրէ առ Միւլզոնեան Աբրահայր, յամին 1752 Օգոստ. 4 [Կ. Պոլիս]):

Կը յիշեցնենք որ ժամանակիս Օսմանեան կայսրութեան գլուխն էր Մահմուտ Ա: